

DR. PERE DE PALOL I SALELLAS. *IN MEMORIAM*

NARCÍS SOLER MASFERRER

El dia 4 de desembre del 2005 va morir a Barcelona el Dr. Pere de Palol i Salellas, President d'Honor de l'Institut d'Estudis Gironins, a l'edat de 82 anys. Moria després d'uns dies d'hospitalització, en no poder superar una delicada intervenció quirúrgica. La seva mort va ésser una trista notícia per a tots els membres de la junta i per a tots aquells que el coneixíem i apreciàvem. Amb la seva mort, l'Institut ha perdut un president que ens honorava, Girona i Catalunya han perdut un dels seus fills més il·lustres, i l'arqueologia i les humanitats, un savi que els havia dedicat la seva vida.

Pere de Palol va néixer a Girona el 25 de gener de 1923, en una família arrelada a Girona, fill de l'escriptor i poeta Miquel de Palol i nét d'un altre Pere de Palol, també escriptor. Les arrels maternes les tenia a Agullana, i tant una procedència com l'altra van influir en la seva vida.

L'arqueologia havia interessat ja al seu pare, descobridor de la necròpolis d'Agullana, gràcies al qual Pere de Palol va conèixer i estudiar aquest jaciment, i ja abans gràcies al seu avi, que havia excavat la cova de les Goges de Sant Julià de Ramis. Però la seva primera vocació va ésser l'escultura, en la qual s'inicià en l'Escola de Belles Arts al costat de Paco Torres Montsó. Malgrat que sempre va conservar l'interès per aquesta activitat, aviat l'abandonà per dedicar-se a l'arqueologia, influït entre d'altres per l'arqueòleg i artista gironí Francesc Riuró.

Pere de Palol era un home que posseïa una clara intel·ligència, una gran curiositat, i de seguida va destacar en el seu camp, i tota la seva vida va ésser un treballador incansable fins al darrer moment, dedicat a l'estudi del món antic, a les excavacions i a les publicacions.

Va estudiar a la Universitat de Barcelona, on va ésser deixeble de Lluís Pericot i de Martín Almagro, i des d'on es va integrar en les diverses tasques arqueològiques que es portaven a terme des del Museu d'Arqueologia de Barcelona, dirigit per M. Almagro, des de la universitat i des de la *Comisaria*

Provincial de Excavaciones de Girona que dirigia el Dr. Pericot. De ben jove, a partir de 1945, va ésser professor ajudant i després ajudant de càtedra de la mateixa Universitat de Barcelona. A més, va ésser nomenat director del Museu Arqueològic i de Belles Arts de Girona. En aquests anys, la relació amb la seva Girona natal i amb l'Institut d'Estudis Gironins va ésser molt intensa. Va publicar en els *Anales* del nostre institut diversos articles i notes, i cada any hi feia aparèixer les noves adquisicions del museu. També les cròniques detallades que en aquella època s'hi publicaven donen fe de la seva gran activitat en el museu, en un moment en què s'estava restaurant l'edifici de Sant Pere de Galligants, i també a Empúries. A la ciutat grega i romana d'Empúries va treballar de valent des del 1943 al 1956. Hi dirigia les excavacions per encàrrec del seu professor, el catedràtic i director del Museu Arqueològic de Barcelona Dr. Martín Almagro, i col·laborà en la gestió dels primers Cursos d'Empúries, que per a ell van ésser molt importants, especialment el de 1947. Li van permetre conèixer grans figures científiques del món grecoromà, i establir contactes gràcies als quals va tenir la possibilitat d'excavar en jaciments italians i viatjar a diverses universitats europees.

El 1948 va llegir la seva tesi, *Bronces hispanovisigodos de origen mediterráneo. Jarritas y patenas litúrgicas*, que seria publicada el 1952.

A més de la seva important activitat a Empúries, va excavar a Agullana el 1943, i més tard va publicar-ne un volum que durant molts anys ha estat una referència obligada dels estudis del final de l'edat del bronze (*La necrópolis hallstática de Agullana*, Gerona. Madrid, 1958). També ho va fer a la Ciutadella, al puig Rom i al cau de les Guilles de Roses, a la Bora d'en Carreras de Serinyà, a Ullastret i a molts altres llocs. A més de la temàtica pròpia de la seva especialitat, com *Tarraco hispanovisigoda* (1953), els temes gironins tenen en un lloc preferent en els seus interessos, especialment el tapís de la creació, que serà un dels preferits al llarg de tota la seva vida, y publicà una guia de Girona el 1953 i la magnífica i ben il·lustrada *Gerona monumental* el 1955.

L'any 1951 es va casar amb Mercè Muntanyola, bibliotecària del Museu Arqueològic de Barcelona i deixeblla directa de Pere Bosch Gimpera, que va ésser una persona molt important en la seva vida, en la qual va trobar el suport i l'ajuda en el dia a dia i en les excavacions que va emprendre.

El 1956, a l'edat de 33 anys, va guanyar la càtedra d'Arqueologia de la Universitat de Valladolid. Això va donar un tomb a la seva trajectòria, ja

que el va allunyar de Catalunya, però al mateix temps la va enriquir, perquè es va convertir en un expert en el món paleocristià i altomedieval de Castella i Lleó, sobre el qual va publicar molts treballs. D'aquesta època són alguns dels seus llibres més importants, *Arqueología cristiana de la España romana. Siglos IV-VI* (1967), que va guanyar el premi Francesc Martorell d'Arqueologia Hispànica, *Arte hispánico de época visigoda* (1968), *Arte paleocristiano en España*, 1969. El fet d'ésser catedràtic d'Arqueologia de la Universitat de Valladolid comportava ésser el delegat d'excavacions del districte universitari, que comprenia la Meseta nord fins al País Basc. Això li va permetre emprendre excavacions de gran interès, algunes de prehistòriques, com la del Soto de Medinilla, però sobretot de l'antiguitat tardana, com la de la vil·la romana de La Olmeda (*La villa romana de La Olmeda, Pedrosa de la Vega (Palencia), vol. I (excavaciones 1969/1970)*, 1974). Sobretot va emprendre l'excavació de la gran ciutat romana de Clunia (*Coruña del Conde, Burgos*), que serà la més important de les seves excavacions, on va treballar cada estiu des de 1958 a 1987, i d'on han sortit tesis i importants treballs de recerca, com el que ell mateix va escriure amb Josep Guitart, *Los grandes conjuntos públicos. El foro colonial de Clunia. Clunia VIII.1*, 2000. A la Universitat de Valladolid va formar un estol de deixebles, molts dels quals després han estat noms molt importants en l'arqueologia espanyola.

El 1969 va ser secretari del VII Congrés Internacional d'Arqueologia Cristiana que va tenir lloc a Barcelona. Va inaugurar el curs 1969/1970 de la Universitat de Valladolid amb un discurs especialment apreciat i citat pels especialistes, *Castilla la Vieja entre el Imperio romano y el reino visigodo*, 1970.

Poc després, el 1970, es va poder traslladar a la Universitat de Barcelona, a ocupar una càtedra d'Arqueologia i Alta Edat Medieval que va ésser creada expressament per a ell. Feia poc que havia passat també a Barcelona, procedent de València, el professor Miquel Tarradell. Ells, juntament amb el professor Joan Maluquer de Motes, que ja era a la Universitat de Barcelona procedent de Salamanca seran els puntals del Departament de Prehistòria i Arqueologia i els més visibles continuadors de l'escola d'arqueologia catalana que havia fundat Pere Bosch Gimpera, quan a partir de 1969 es va jubilar el professor Lluís Pericot, que en aquella època era el president de l'Institut d'Estudis Gironins.

A la Universitat de Barcelona Pere de Palol va exercir alguns càrrecs: vicedegà de la facultat, director de departament i director del Institut d'Arqueologia i Prehistòria, però sobretot va destacar com a professor.

La meva generació d'arqueòlegs el va conèixer a començament dels anys 70, quan acabava de tornar a la Universitat de Barcelona. Aquí fou per molts de nosaltres el millor professor al costat d'altres també excel·lents, com ara Joan Maluquer de Moltes i Miquel Tarradell. Les seves classes eren una delícia, i totes i cadascuna d'elles eren una lliçó magistral d'un apassionat per l'arqueologia que sabia transmetre amb força i entusiasme el seu sentiment. Unes classes en què incitava a llegir i a gaudir llegint. De moltes d'elles i dels suggeriments que hi feia encara en tinc un record ben viu.

Amb el Dr. Palol vam tenir també l'oportunitat d'iniciar-nos en el treball de camp arqueològic en les seves excavacions a Clúnia i en les que l'any 1974 va reprendre a Agullana. Això no era pas fàcil ni habitual en aquella època. Les seves magnífiques classes i la possibilitat de participar en les seves excavacions van decantar moltes vocacions. D'aquesta manera va néixer l'amistat al costat del respecte i vam conèixer també la seva esposa Mercè, el seu constant suport en tantes empreses, i el seu fill Miquel, qui igual que el seu avi, es decantà aviat cap a la literatura.

El 1974 va entrar a formar part de la junta del nostre institut, i després de la mort del Dr. Lluís Pericot, el 1978, va passar a ésser-ne el president i, més tard, després de l'homenatge que esmentarem més endavant, president d'honor.

El 1978 ingressà com a membre agregat a l'Institut d'Estudis Catalans, en què va ésser secretari de la secció historicoarqueològica i més endavant, el 1989, president de la secció. Ho va ésser el màxim de temps possible, dos mandats, fins al 1995. Des d'aquest lloc va poder organitzar i publicar les periòdiques reunions d'arqueologia cristiana hispànica.

Amic dels grans arqueòlegs europeus del seu temps, era conegut arreu i visitava les més importants institucions arqueològiques i era un dels arqueòlegs catalans més universals.

El 1988 es va jubilar, però continuà com a professor emèrit de la Universitat de Barcelona fins al 1994. Els últims anys de la seva vida laboral van ésser tan fecunds com els primers, i van continuar essent els de la seva jubilació, i ens va donar obres de gran importància, com ara l'estudi d'art i arqueologia visigòtics a la *Historia de España* dirigida per R. Menéndez Pidal,

III, 2, 1991, o, amb Gisela Ripoll, *Los godos en Occidente*, 1988, o *El Tapís de la Creació de la Catedral de Girona*, 1886. Passada l'etapa de professor emèrit es va jubilar només de dret, però no de fet. No es va rendir ni va afluir mai. Tot i la pèrdua en els últims anys de l'esposa i d'una germana, ell va saber superar-se i va continuar treballant fins al darrer moment i va continuar oferint obres de gran interès. Destaca especialment el volum de la Fundació Enciclopèdia Catalana *Del romà al romànic. Història, art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*, 1999.

El 1995 a l'Institut d'Estudis Gironins li vàrem retre un homenatge en què hi va haver una gran participació, des de grans figures de l'arqueologia paleocristiana a deixebles seus i joves investigadors, i que va ésser publicat en tres volums, els dels *Annals XXXVI, XXXVII i XXXVIII* corresponents als anys 1996 i 1997 (*Hispania i Roma. D'August a Carlemany. Congrès d'homenatge al Dr. Pere de Palol*, 1, 2, 3). També el 1996 el seus alumnes li van dedicar un altre homenatge que va ésser publicat per l'Abadia de Montserrat (*Espania, estudis d'antiguitat tardana oferts en homenatge al professor Pere de Palol i Salellas*).

El 1993 va presidir el XIV Congrès Internacional d'Arqueologia Clàssica que va tenir lloc a Tarragona. El 2000 va ingressar a la Pontificia Accademia Romana i el 2002 va rebre la Pàtera d'Honor d'Arqueologia Catalana.

No fa pas gaires mesos assistíem a la presentació a la Ciutadella de Roses del seu llibre sobre el poblat visigòtic de Puig Rom, *El castrum del Puig de les Muralles de Puig Rom*, Roses, Alt Empordà, 2004. Va ésser per a ell i tots els assistents una gran festa i una gran alegria. Mentrestant, enllestia, en col·laboració amb Assumpció Toledo, una obra capital, la publicació de la segona tanda d'excavacions a la necròpolis de l'edat del bronze final d'Agullana. Per encàrrec seu vaig llegir l'original fa ben poc. L'any vinent el Museu d'Arqueologia de Catalunya la publicarà. Quan ho celebrem, ben segur que d'alguna manera ell també estarà entre nosaltres. I el mes de febrer del 2006 acaba de sortir el volum de la VI Reunió d'Arqueologia Hispànica, que ell tampoc no ha pogut veure.

El dia del seu funeral a Barcelona el vam acomiadar de la millor manera: amb una classe d'arqueologia paleocristiana que ens va adreçar un dels seus deixebles, el pare Laplana, que ens va recordar algunes de les fites principals de la disciplina i ens va recomanar una vegada més, com feia Pere de Palol, la lectura del llibre de Franz Cumont, *Lux perpetua*.

Ell també serà sempre una guspira brillant en la llum del coneixement. Ens podia haver donat encara moltes lliçons i podia haver respost moltes preguntes que potser no vam saber fer en el seu moment. Ens quedarà d'ell, a més de l'inesborrable record, el seu exemple i l'obra gran i immensament valuosa de tota una llarga vida dedicada a la recerca i la investigació.

El Dr. Palol era un home amb un alta autoestima, que estava convençut de la importància i interès de la seva tasca. I ja hem vist que no s'equivocava gens. Hem intentat aquí resumir la seva densa biografia. Es pot trobar d'una manera més extensa, amb la particular visió d'ell mateix i amb una llista molt completa de la seva bibliografia a l'opuscle *Patera d'Honor 2002 a Pere de Palol Salellas. Premi d'Arqueologia Catalana*, publicat per totes les universitats i pel centre de recerca arqueològica de Catalunya.

Fotografia del Dr. Pere de Palol
(Roma, 11-12-2000)